

Izvorni znanstveni rad
UDK 886.2.09-31

Krešimir Nemec
Filozofski fakultet, Zagreb

PRVI HRVATSKI SCIENCE-FICTION

I.

U podlistku zagrebačkog dnevnika "Obzor" od 23. travnja do 1. kolovoza 1924. godine izlazio je u nastavcima (ukupno 75) "metagenetički roman u četiri knjige" *Na Pacifiku god. 2255*. Kao autor bio je potpisan Eamon O'Leigh. No nije bio posrijedi neki nepoznati irski autor, kako su mnogi pomislili; pseudonim je upotrijebio poznati hrvatski povjesničar, albanolog i političar Milan Šufflay (1879-1931). Djelo je prvotno napisano na njemačkom jeziku (1923), očito s ambicijom da proдре u inozemstvo; Šufflay ga je potom sâm preveo na hrvatski i objavio u feljtonskom obliku. Kasnije je roman pao posve u zaborav¹ i nije više bio pretiskivan.

Inače, nije to bio jedini Šufflayev izlet u područje "lijepe knjige": prije toga objavio je - 1920. - i "historijski roman u tri dijela" *Kostadin Balšić*, opet pod bizarnim pseudonimom Alba Limi.

Na Pacifiku god. 2255. tipološki je teško određivo djelo, svojevrsni križanac između *science-fictiona* i utopije. Sa žanrom znanstvene fantastike povezuje ga interes za prirodnoznanstvene činjenice i metode u spekulaciji o mogućim događajima u budućnosti. U tu svrhu roman operira znanjima i stečevinama iz različitih područja: medicine, tehnike, biologije, historiografije, psihologije, sociologije, politologije, i dr. U žanr znanstvene fantastike spadaju i tzv. tehnološke teme, tj. tematiziranje negativnih posljedica industrijsko-tehnološkog razvoja za budućnost Zemlje. S druge pak strane, vizija uređenja budućega društva, hipotetička konstrukcija države i grada 23. stoljeća s prilično precizno opisanim društvenim, političkim, pravnim i religioznim životom, vezuje Šufflayev roman za bogatu tradiciju utopijske misli, od-

nosno za utopiju kao literarni žanr. Kao što ćemo kasnije vidjeti, autorovo putovanje kroz vrijeme slijedi Platonov, odnosno Morusov tip utopije i misli o društvu. Međutim, na nekim mjestima djelo poprima i odlike distopije, odnosno negativne utopije, anticipirajući u pojedinim aspektima rješenja iz poznata Huxleyjeva (*Vrli novi svijet*, 1932) i Orwellova romana (1984, 1949).

II.

Roman *Na Pacifiku god. 2255.* prodorna je futurološka vizija nastala na temelju različitih poticaja. Možemo ih, uvjetno, podijeliti na: a) literarne, b) filozofske, c) politološke, d) znanstvene i e) pseudoznanstvene. Kao pravi *poeta doctus*, Šufflay ne krije tragove knjiga i autora koji su na njega utjecali. Već samo nabranje imena spomenutih na stranicama romana upućuje na širinu autorovih interesa i na složenost intertekstualnih odnosa. Od pisaca znanstveno-fantastične i utopističke literature ovdje nalazimo H. G. Wellsa, Vernea, Doylea, Mumforda, Hertzlera, Butlera, Wallacea; od filozofa Konfucija, Rousseaua, Schopenhauera, Bergsona; od znanstvenika Maxwella, Clausiusa, Fechnera, Kelvina, Einsteina, Russella, Freuda, Flammariona, Edisona, Williama Jamesa te od političara Gandhija. Od parapsiholoških i pseudoznanstvenih disciplina velik su utjecaj na roman izvršili Kabala, okultizam, ezoterija i telepatija.

Neke autore i djela Šufflay ne spominje, ali ih je, sudeći po srodnosti ideja, zacijelo poznavao. Tu prije svega mislimo na Oswalda Spenglera i njegovo utjecajno djelo *Propast Zapada (Der Untergang des Abendlandes, 1918-1922)*². Neka su imena u romanu izmišljena, kao npr. Charles Tall i njegova utjecajna nauka koja se širila, Šufflayevim riječima, "poput marksizma", a koju autor smješta u sedamdesete godine ovoga stoljeća, ili pak pisac Green, autor posljednje "amerikanske utopije" *Vožnja u duzi iz 2056. godine*.

Šufflay projicira događaje u romanu u daleko 23. stoljeće i konstruira moguću stvarnost: fascinantnu viziju nove zajednice i kulture koja će nastati na Pacifiku nakon konačnog raspada zapadne civilizacije. Od vremenske točke pisanja romana (1923.) do vremena zbivanja radnje (2255.) pružila se vremenska provalija od više od tri stotine godina. Taj jaz između jedne i druge točke u putu kroz vrijeme "premošćen" je povremenim autorskim napomenama koje prekidaju radnju, a iz kojih čitatelju biva jasno što se u "međuvremenu" dogodilo.

Pojedini dijelovi romana iznenađuju snagom autorova predviđanja. Brojni događaji koji su se zbili nakon piščeve smrti i kojima smo već i mi svjedoci, samo potvrđuju ispravnost njegovih profetskih prognoza. Predvidio je, između ostaloga, izbijanje Drugoga svjetskog rata

s prilično preciznim rasporedom snaga. Predvidio je i poraz Japana od "udruženih Engleza i Amerikanaca" (događaje je smjestio u 1941. i 1942. godinu!); predvidio je porast temperature na zemlji za 3°C zbog konsumpcije ugljena i pojačanog djelovanja vulkana (zbog čega će Sibir, Aljaska i Mandžurija postati plodne zemlje s obilnom žetvom), zatim uspon feminizma, porast uporabe droge i raznih stimulansa kao sredstava za socijalizaciju, predvidio je slobodnu ljubav, prijelaz na vegetarijanstvo, uspon soje, vitaminske terapije, bioinženjering i sl. Raspored važnijih političkih i društvenih događaja po godinama izgleda ovako: 1941-1942. rat na Pacifiku; 1992. nezavisnost Indije; 1996. veliki socijalni potresi; 2015. dokinuto englesko prijestolje; 2054. federacija Rusije i Indije; 2056-2063. građanski rat u Americi za uništenje strojeva; 2063. slom imperijalne snage Amerike i Engleske; 2176. federacija svih država engleskog jezika, itd.

Za uspjeh ili neuspjeh brojnih drugih Šufflayevih prognoza, presumpcija i neispitanih premisa - npr. onih o rastu napetosti među spolovima, propasti patrijarhata, obiteljima bez oca, pokretima mašinoklasta, svladavanju brojnih bolesti, o skraćanju trudnoće kod žena, o uvođenju eutanazije, ideji svjetske države, višim oblicima kolektizma ili o totalitarnoj vlasti u budućnosti - trebat će još pričekati i o njima će moći govoriti neke druge, buduće generacije.

III.

Strogo uzevši, roman *Na Pacifiku god. 2255.* sastoji se od dvaju relativno jasno razdvojenih slojeva, odnosno diskursa: literarne fikcije, sa spletom zbivanja oko izmišljenih likova, i znanstveno-fantastične i utopijske misli izražene kompliciranim metajezikom i vokabularom posuđenim iz znanosti i orijentalne filozofije. Dva tipa pisma upućuju na zaključak da su se u autoru odvijala istodobno i dva paralelna, međusobno uvjetovana kreativna procesa: racionalni i intuitivni, "jedan koji reproducira povijest, drugi koji je kreira; jedan koji rezimira i reproducira prikupljena iskustva i prihvaćene spoznaje realnoga svijeta, drugi koji ih kreativno projicira u budućnost"³.

Za razliku od, recimo, Zamjatina, Orwella ili Huxleyja, Šufflayu nije uspjelo povezivanje sudbine likova sa svijetom utopijske fikcije i njoj pridružene političke i društvene teorije. Roman, doduše, ima velik broj likova, razvedenu fabulu s elementima trileru, ljubavni zaplet i intrige, ali sve se to moglo dogoditi bilo kada i bilo gdje. Banalnost radnje povremeno oštro kontrastira snazi imaginativne vizije. Fabularni je sloj zapravo od drugorazredne važnosti i zadaća mu je tek da stvori fikcionalne situacije koje će popratiti i oprimirati znanstveno-fantastične konstrukcije. Zanimljivo je da su za aktere romana izabrani

likovi koji pripadaju samom vrhu zamišljenog društva budućnosti: Cold, Kunialov, Heat, Vikra, Maja, Satja Marble i drugi čine posvećenu elitu, državnu i intelektualnu, kojoj je povjereno vodstvo u novoj zajednici. To su literate i sveučilišni profesori koji se sporazumijevaju novim učenjačkim jezikom koji se zove *mum*; no oni sačinjavaju i ezoterički trust upućen podjednako i u tajne znanosti kao i u razne parapsihološke fenomene. O životu puka i svakodnevicu običnog, malog čovjeka ne piše gotovo ništa. Zanimljivo je, međutim, da stečevine civilizacije "četvrtoga doba" imaju slab utjecaj na svakodnevicu likova. Bez obzira na evolucijske stadije, nove spoznaje, znanstvene rezultate i genetičke mutacije - ljudski će problemi i za tri stoljeća biti sasvim nalik našima.

Daleko je zanimljivija Šufflayeva filozofija budućnosti, odnosno utopijski projekt koji možemo definirati upravo u Fryeovom smislu: kao spekulativni mit sa ciljem da obuhvati ili omogući sagledavanje nečijih ideja o društvu, a da pritom ne bude teorija koja objedinjuje društvene činjenice⁴. U konstrukciji imaginarnog društva autor spaja moguće i idealno s racionalnim; znanstvenu intuiciju s literarnom fantazijom. Mišljenje o budućnosti utemeljeno je u prvom redu na iskustvu vrsna historičara, tj. na poznavanju stvarnih država i oblika društvenih zajednica u povijesnoj vertikali. Indikativno je da sâm Šufflay naziva svoje djelo "historički roman budućnosti".

Slika nove zajednice, odnosno, kako bi rekao Cioran, mehanizmom utopije "opredmećena iluzija"⁵, nastala je kao izraz nezadovoljstva s poznatim i zatečenim. Šufflay je samo jedan u plejadi mislilaca koji su uvidjeli "nesklad između bijele kulture i bijele nature", prognozirali suton zapadne civilizacije, zasnovane na materijalizmu i egoizmu, te postupno premještanje civilizacijskog središta u pacifičku zonu sa žarištem u Kini. U tom se smislu može reći da je njegov roman vremenska utopija u kojoj se gradi imaginarno društvo, logičan novi svijet zamislivog reda, poželjnija zajednica kao oblik prevladavanja konkretnih povijesnih neprilika i razvojnih devijacija.

Novo društvo, tj. alternativna politička i društvena struktura, utemeljeno je na duhovnoj snazi Istoka u kome nema jaza između religije i znanja. Pripadnici elitnog Budarha bave se jogom, hipnozom i autosugestijom, a koriste mudrost Konfucija, Upanišada i Kabale. Kitaj je spoznat kao zemlja sklada: temelj mu je dom, pučanstvo se hrani biljem, njegovi vrtni gradovi budućnosti - organizacijski nalik grčkim polisima - bit će dovoljni sami sebi.

Što je, u Šufflayevoj viziji, ostalo od Zapada, moćne privrede, tehnološkog optimizma, kulta industrije? Kapitalistička industrijalna država pretvorena je u prah i pepeo, baš kao nekada Rimsko carstvo.

Popucale su sve socijalne veze, gradovima je zavladao kaos, individuum je bio samljeven ludilom, samoubojstvom i zločinom. Utočište je pronađeno u istočnjačkoj duhovnosti:

Ovo doba nije više u organ-projekciji mozga, u bujanju tehničke kulture gledalo sreću čovječanstva, već se vratilo k nositelju te kulture, k germinalnoj i socijalnoj plazmi, koja je baš od tehnike strahovito nastradala; indijskom filozofijom i kitajskom etikom nastojalo je provoditi individualnu i socijalnu katarzu; stavilo se u službu religiozne tendence jajeta, koja je ovaj put uzela formu humaniteta, pune ljudske svijesti.⁶

Kao i svaka utopija, i Šufflayeva se temelji na usporednosti fakticiteta i fikcionaliteta: idealna se norma nameće određenim historijskim odnosima s kritičkom namjerom⁷. Očito je da je pokretač razmišljanja o budućnosti u ovom slučaju sumnja u postojeći svijet: nezadovoljstvo suvremenom civilizacijom i viđenim oblicima organizacije zapadnih društava.

IV.

Roman *Na Pacifiku god. 2255.* sadrži i tipične odlike znanstveno-fantastične proze jer, upravo u smislu Sauerbaumove definicije žanra, opisuje stanja i zbivanja koja u sadašnjim uvjetima nisu moguća i vjerojatna budući da pretpostavljaju promjene i razvoj znanosti i tehnike, političkih i društvenih struktura pa čak i samog čovjeka⁸. Znanstveno fundirana domišljanja i racionalne sheme zapremaju dobar dio romana. Uostalom, kao što ćemo vidjeti, djelo je i zamišljeno kao san jednog znanstvenika, kao rad njegove podsvijesti u kojem "koegzistentno surađuju milijuni predodžaba". Dogodilo se, međutim, da je zbilja vrlo brzo potvrdila brojne "presumpcije sna" i da je sam autor bio zapanjen "nekolikim frapantnim 'slučajevima'".

Šufflayev novi ili, bolje rečeno, alternativni svijet rezultanta je (i) znanstvenog napretka. Međutim, budući da autor romana pripada svijetu humanističke inteligencije, njegovi su futurološki pogledi više utemeljeni na filozofskim idejama i domišljanjima "društvenjaka": ovdje je u biti riječ prvenstveno o promjenama u sferi duha, dakle "poboljšanjima" čovjeka. O nekom tehničkom progresu, novim strojevima, revolucionarnim pronalascima i informatičkim egzibicijama nema u tekstu ni govora. Autor ne "estetizira" tehniku i ne vidi stroj kao "model jednog djelotvornog društvenog sustava"⁹. Naprotiv, Šufflay spada u one mislioce koji razobličuju "mit o mašini" (Mumford) i otvoreno upozoravaju na moguće pogubne posljedice nekontrolirana industrijsko-tehnološkog "progresu": tehnološki napredak nije i ljudski napredak. Dovoljno je samo citirati sljedeći autorski komentar iz romana:

Ne samo povratak k polju, već i povratak k ruci nuždan je za sreću čovječanstva. Mašina, ukoliko ne tvori ratarskog i zanatlijskog oruđa, socijalni je dinamit, koji rađa surovost, kapital i rat. Nosi nesreću, jer žderući šume, izrabljujući vodopade, stvara sušu i glad. Luda tehnika Amerikanaca u meksikanskom zalivu izmijenila je smjer Golfstroma i uzela Engleskoj posljednju vedrinu neba.¹⁰

I niz drugih opisa budućih stanja kroz koje će proći čovječanstvo svjedoči o autorovoj neskrivenoj tehnofobiji koja ipak ne prelazi u pesimizam katastrofe. Šufflay ne ide tako daleko da, kao neki suvremeni futurolozi i pisci distopija, "vrli novi svijet" vidi kao apokaliptično poprište bijede, pustoši, onečišćenja i ljudskih nedaća. Gradovi budućnosti, doduše, neće više sjati u raskoši i bljesku neona kao danas. U centru budućega svijeta - Pekingu - ulice će uglavnom biti osvijetljene acetilenskim ili slabim petrolejskim svjetlom, a samo će glavne ceste imati električnu rasvjetu. No raskoš i materijalni probici nisu više glavni cilj: promijenila se životna filozofija budućeg čovjeka i prilagodila se ideji "novog humaniteta". Autorova prodorna intuicija priklanja se stoga oblicima organizacije sukladnima prirodi organskog razvoja i potrebama čovjekove ličnosti.

Svoje nazore, usmjerene protiv "diktature mašina", Šufflay je u romanu izrekao i posredno. Apokrifni Charles Tall, "Tolstoj anglosaske rase", zapravo je piščev glasnogovornik. A za njega, Talla, kaže se da je bio "mašinoklast, apostol razorenja mašina, razumni eksponenat bolesne bijele klice" koji propovijeda da je jedina "vitalna industrija" obrađivanje polja i vrta.

Vrhunac Šufflayeva revolta usmjerena protiv bijele civilizacije odnosno njezine idolatrije tehnike i industrijskog razvoja, jest presumpcija o sedmogodišnjem građanskom ratu u Americi protiv strojeva. Čak će se i slaviti veliki blagdan "Destruction Day" - strahoviti "dan dinamita i demona" - kao uspomena na 2056. godinu kad je "peti stalež velegradskog krvnog kaosa", udružen s metalnim cehovima grada Chicaga, do temelja razorio tvornice.

Progres je u romanu rezerviran za neka druga područja: biologiju, medicinu, farmakologiju, ekologiju. Tako će, na primjer, medicina budućnosti savladati rak, dijabetes, lepru, tuberkulozu, sifilis, endemsku influencu, Basedowljevu bolest... Medicina četvrtoga doba umjesto kirurgije i nasilnih metoda inzistira na preventivi, ideolastici i "tretiranju iznutra". Ona se koristi magijom, verbalnom i taktilnom sugestijom, hipnozom, transom. Medicina je, naime, tek dio tajnog, ezoteričnog znanja, a ono je pak vezano samo za vodstvo elitnog Budarha i na izabranike liječničkog veleceha "Kvadrat jajeta". Tako jedan od glavnih likova romana - Cold - kao pravi jogin, može po volji ubrzati

ili usporiti otkucaje srca, pojačati ili oslabiti tlak, povećati ili sniziti temperaturu, širiti ili suziti pupilu. Megadržava budućnosti imat će institut za produljenje života, ali i zavod za eutanaziju. Farmacija će koristiti pripravke iz životinjskog carstva, spermijske i embrionalne ekstrakte; pilule vitamina učinit će "suvišnim žderanje".

Davno prije suvremenih makrobiotičara Šufflay propagira povratak zdravoj prehrani i vegetarijanstvu. Svijet budućnosti okrenuo se polju, vrtu, obrtu; zaživjela je ideja gradskog zadrugarstva. S tim u svezi Šufflay spominje kao uzor i "ideologiju hrvatskog seljaštva", dakle Radićev nauk. Uspon vegetarijanstva označio je ujedno i nov način života i nov svjetonazor jer "između hrane, socijalnog stanja i pacifizma postoji tijesna korelacija". U tom smislu došlo je i do nove, "vegetarijanske interpretacije ljudske povijesti". Konzumiranje biljne hrane smanjilo je kod ljudi agresivnost i napetost; smanjena je strast za lovom i plesom, ali i za raznim "poludivljim igrama" kao što su boks ili nogomet. U državi budućnosti prakticirat će se gimnastika, tenis, stolne igre te džiu džicu.

No kad govorimo o stečevinama pojedinih znanosti 23. stoljeća, potreban je i stanoviti oprez. Naime, znanost četvrtoga doba u Šufflayevoj viziji neće počivati na specijalizaciji i "kalanju". Znanstvenici budućnosti - a to su ezoterici - bit će polihistori koji će sve znanosti ujediniti u "jedinstveno znanje". Znanost se vraća svojim prazvorima: nove spoznaje dobivaju svoje smjernice iz mita, pučkih vjerovanja, drevnih religija.

V.

Rekli smo već da Šufflayev roman sadrži i elemente distopije. Megadržava budućnosti, u biti visoko ritualizirano društvo, u njegovoj je viziji tipična totalitaristička tvorevina. Država ovdje gospodari pojedincem, nadzire ga i skrbi za njegove potrebe. Zanimljivo je da u njoj više nema nacija i rasa - govori se o "ujedinjenom čovječanstvu".

Još od Platonove *Države* karakteristično je da su utopijska društva zamišljena kao zajednice u kojima su bitne dužnosti povjerene malim, elitnim grupama, po svemu sličnima svećenstvu. Tako je i kod Šufflaya: pacifičkom (na kraju i planetarnom) državom upravlja tajanstvena kastinska organizacija Budarha. To je, kako smo rekli, zatvorena skupina ezoterika i jogina oboružana brojnim znanjima i vještinama i u posjedu "velikih životnih tajni". Na čelu im je arhan, "gigantski papa", "aristokratski svjetovni svećenik religije bez dogme". On upravlja državom apsolutistički i o svemu odlučuje. U toj zemlji nema izbora i stranaka, nema slobode znanosti, fundamentalna otkrića se ne objavljuju nego ostaju u posjedu Budarha. Govori se o novom kolektivizmu,

komunama i novim cehovima. Šufflay predviđa i kraj slobode tiska i to obrazlaže ovako:

Već odavna i posvuda ukinuta je "slobodna i nezavisna štampa", dokinuti su "organi javnog mišljenja" i kako se sve nazivalo "bijelo novinstvo" 20. i 21. stoljeća, koje je tek svoj najkorumpiraniji dio zvalo "žutim". Nakon što je izazvalo bezbroj širokih ludila i dugačkih katastrofa, to je novinstvo napokon spoznato kao najantisocijalnija institucija, koja sprečava svako usklađenje čovječanstva, jer halabukom i buškanjem bez svakoga ritma prekida mirni rad i zdravi san gomila.¹¹

Upravo zato da bi se mase zaštitile od "svih opasnih, a redovito suvišnih emocija", u državi budućnosti izlaze samo službene državne novine. One su se u svim centrima tiskale "u posve jednakim egzemplarima s pomno prebranim materijalom i sa stalnim krilaticama izvađenim iz onog sloja podsvijesti koji je zajednički daleko pretežnoj većini individua". Ovaj način programiranog informiranja i potpune kontrole pojedinca podsjeća na rješenja brojnih drugih antiutopista. No Šufflay se ne bavi detaljnije pojavnim oblicima budućeg totalitarizma. Iz škrtih informacija saznajemo tek da u zemlji vlada "kolektivna narkoza", a da se kao sredstva socijalizacije upotrebljavaju čaj, duhan i, posve slobodno, droga. Pomoću tih "društvenih hormona" sustav se održava u ravnoteži. Nema, međutim, ni govora o potpunoj destrukciji humanih vrijednosti kao što je to npr. u Orwellovu romanu *1984*. Izričito se, npr., kaže da su u pacifičkoj državi izborena prava žena i da je nakon 2063. godine dozrela ideja "novog humaniteta". Ipak, stoji opaska V. Koščaka da Šufflayevi politički stavovi, koje je iznosio tih i kasnijih dana, duboko distoniraju od većine teza iznijetih u romanu¹².

VI.

Zanimljiv u dijelu u kojem posreduje futurističku misao, Šufflayev roman znatno je slabiji kao beletrističko štivo. Osnovna je mana ovoga djela suhoparan i zamoran stil. Na svakoj se stranici osjeća da roman ne piše pripovjedač nego znanstvenik. Za svoje intrigantne futurističke ekspertize Šufflay je odabrao i poseban, teško prohodan metajezik koji se temelji na elementima preuzetim iz različitih tipova diskursa. Od potencijalnog recipijenta traži se dobro poznavanje različitih duhovnih područja. U romanu ćemo naići na doista neobične sintagme i sklopove, kao npr. "pobjedonosna hidra dvosilnog jajeta", "socijalna mne-ma krcata drijemajućim pragonima", "sfinga generativne i somatske ćelije", i sl.

Ideja romana objašnjena je na samom kraju, u epilogu pod naslovom *San budilac*. U njemu saznajemo da je sadržaj djela dozrio za

vrijeme Šufflayeva boravka u bolnici i kasnije u tamnici. Autor ističe da je htio "prodrmati podsvijest čitaoca" te je zato umjesto znanstvenog djela napisao roman. Proučio je stoga sve "imaginativne pokuse višega reda" - od Vernea i Flammariona do Butlera i Wellsa - koji su "pospiješili bijedno šepanje literarnih pregnuća za modernim znanstvenim progresom". Proučio je i brojna druga djela, znanstvena i filozofska, ali mu nijedno nije moglo poslužiti kao uzor za ono što je htio napisati.

A onda se ideja rodila iznenada jedno jutro, u "snu budiocu", zapravo neobičnom podsvijesnom doživljaju. Nije trebalo ništa drugo nego da "svijetlu snenu zraku razvije u vrpcu sukcesije":

*Tako je namjesto znanstvenog djela, namjesto namjeravanog etotehničkog romana bačen na papir jedan jedini san, faktički san tempiran na god. 2255., realniji od fikcije jave, viši od autopije mozga. Taj san daje autor sa svim potankostima, kojih se je mogao sjetiti u budnom stanju. I za neke navode, koji su se obistinili na planetu tek poslije njegova sna tvrdi on, da se nijesu nipošto potkrali iz poznije jave u pripovijedanje ranijeg sna.*¹³

Tako je prva hrvatska znanstveno-fantastična proza nastala zapravo kao psihoanalitička reakcija ili, freudovski rečeno, kao "rad sna". Sukladno s time, i kasniji događaji koji su se zbili, ili će se tek zbiti, po Šufflayu su samo anticipacije, oblici ispunjenja sna. Doista, mnoge subjektivne slutnje i "tvrdnje sna" (Šufflay) postale su ubrzo javom. To je, uostalom, i najčešća sudbina svake znanstveno-fantastične i utopijske proze: približavanje kasnijoj stvarnosti. Ili, kako je to formulirao Lewis Mumford, znanstvena je fantastika često na zapanjujući način tijesno prethodila stvarnim dostignućima našeg vremena¹⁴. Tako i Šufflayeve fantazije u okvirima moderne civilizacije brzo postaju činjenicama, a smjela predviđanja svakodnevnim pojavama.

BILJEŠKE

¹ Roman spominje samo Josip Horvat u Šufflayevu portretu u knjizi *Hrvatski panoptikum*, Zagreb 1965 (II. izd. 1982)

² O utjecajima na Šufflayevu utopiju usp. Vladimir Koščak, *Vizija budućnosti Milana Šufflaya*. "Encyclopaedia moderna" XIII/1992, br.1(37), str. 120-125.

³ Usp. Dubravko Jelčić, *Fragmenti o Šufflayu kao književniku*. "Kolo" CXLVIII/1991, br. 3, str. 128.

⁴ Usp. Northrop Frye, *Vrste književnih utopija*. "Književna kritika XVI/1985, br. 2, str. 21.

⁵ Usp. Émile Cioran, *Mehanizam utopije*. U knjizi: *Volja k nemoći*. Pr. G. V. Popović, Zagreb 1995, str. 90.

⁶ Milan Šufflay, *Na Pacifiku god. 2255*. "Obzor" LXV/1924, br. 151.

⁷ Usp. Willi Erzgräber, *Utopie/Antiutopie*. U: Borchmeyer-Žmegač (ur.), *Moderne Literatur in Grundbegriffen*. Frankfurt/Main 1987, str. 399.

⁸ Usp. U. Sauerbaum - U. Broich - R. Borgmeier, *Science Fiction. Theorie und Geschichte, Themen und Typen, Form und Weltbild*. Stuttgart 1981, str. 10.

⁹ Usp. Hans-Joachim Schulz, *Science Fiction*. Stuttgart 1986, str. 19.

¹⁰ *Na Pacifiku god. 2255.*, "Obzor" LXV/1924, br. 192.

¹¹ *Na Pacifiku god. 2255.*, "Obzor" LXV/1924, br. 179.

¹² V. Koščak, op. cit., str. 123.

¹³ *Na Pacifiku god. 2255.*, "Obzor" LXV/1924, br. 205.

¹⁴ Usp. Lewis Mumford, *Mit o mašini*. Knjiga 2: *Pentagon moći*. Pr. N. Petrak, Zagreb 1986, str. 239.

SUMMARY

THE FIRST CROATIAN SCIENCE FICTION

The rather prolific novelistic production in Croatian between the two world wars is distinctly marked by several literary works which clearly break through the usual thematic limits of Neorealism. It is this inter-war period that witnessed, among other genres, the birth of the first Croatian science-fiction, the novel *On the Pacific in 2255* by Milan Šufflay. The prominent Croatian politician, historian and albanologist published his work as a serial in the "Obzor" magazine, appearing throughout 1924 under the pseudonym Eamon O'Leigh. It is an unusually daring and penetrating vision of the future built upon diverse philosophical (Confucius, Bergson, Spengler), scientific (Einstein, Russell, Freud), parapsychological and pseudoscientific (cabbala, occultism, telepathy) and literary influences (Wells, Verne). Although the year in which Šufflay set his plot is still far ahead, actual events have more than once born witness to the truth of many of the author's forecasts and in some uncanny way the general course of history seems to follow in his prophetic wake.